

AZ MTA GAZDASÁGI ÉS JOGI OSZTÁLY KÖZTESTÜLETI TAGJAI TUDOMÁNYOS TELJESÍTMÉNYÉNEK EMPIRIKUS ELEMZÉSE AZ MTMT ALAPJÁN

EMPIRICAL ANALYSIS OF THE SCIENTIFIC PERFORMANCE OF THE MEMBERS OF THE PUBLIC BODY OF IX. SECTION OF ECONOMICS AND LAW AT THE HUNGARIAN ACADEMY OF SCIENCES

Sasvári Péter¹, Nemeslaki András²

¹ PhD, Nemzeti Közszerzői Egyetem Államtudományi és Közigazgatási Kar Elektronikus Közszerzői Intézet
sasvari.peter@uni-nke.hu

² CSc, Budapesti Műszaki és Gazdaságtudományi Egyetem
nemeslaki@finance.bme.hu

ÖSSZEFOGLALÁS

A tudományos publikációs teljesítmény értékelése az egyik legfontosabb, ugyanakkor az egyik leginkább vitatott kérdéssé vált a nemzetközi tudományos közösség számára. Magyarországon a publikációs teljesítmény értékelése komoly akadályokkal szembesül, mivel az értékeléssel kapcsolatos érvekben nem minden esetben jelennek meg jelentőségüknek megfelelően a rendelkezésre álló adatok. Cikkünkben az MTA IX. Gazdaság- és Jogtudományok Osztálya köztestületi tagjainak publikációs teljesítményét vizsgáltuk meg a *Magyar Tudományos Művek Tára* mint elsődleges adatbázis felhasználásával. Mivel a vizsgált osztály tagjai kiválóan reprezentálják a magyar társadalomtudományok sokszínűségét, a publikációs teljesítményüket illetően lehetőség nyílt szélesebb körű általános következtetések levonására. Jelentős különbségeket találtunk a IX. Osztály bizottságai, valamint a kutatók és a kutatók generációi között a tudományos láthatóságuk tekintetében. Kiderült továbbá, hogy a tagok nagymértékben eltérő publikációs stratégiát alkalmaznak a tudományos fokozatuktól és bizottsági tagságuktól függően. Az is bizonyítást nyert, hogy a IX. Osztályhoz kötődő tudományos teljesítmény láthatósága további fejlesztést igényel.

ABSTRACT

The evaluation of scientific publication performance has become one of the most important and, at the same time, most debated issues in international academic circles. In Hungary, the evaluation of publication performance has seen some serious obstacles as the available data are not always treated with the necessary significance. Our paper examined the scientific publication performance of the members of the public body of the IX. Section of Economics and Law, using the *Hungarian National Scientific Bibliography* as a primary database. As its members well

represent the diversity of Hungarian social sciences, it was possible to make a broader generalization of their achievements regarding their publication performance. We found a significant difference between the committees of the IX. Section and the scientists and generations concerning their scientific visibility. The publication strategy of the members also differed greatly depending on their scientific degrees and the committees they belong to. It was also revealed that the scientific visibility and transparency of the scientific achievement related to the IX. Section needed some further improvement.

Kulcsszavak: tudománymetria, köztestületi tagság, MTMT-adatok, *Scopus*

Keywords: scientometrics, membership of the public bodies, data from the Hungarian National Scientific Bibliography, *Scopus*

BEVEZETÉS

A *Magyar Tudomány* 2017/1 számában megjelent cikkünk (Sasvári–Nemeslaki, 2017) a tudományos folyóiratok rangsorolásáról számunkra is meglepő érdeklődést és hatást váltott ki. Például, doktori iskolák vezető oktatói között eszmecsere alakult ki a folyóiratlistákról, vagy cikkünk alapján több egyetem kezdett el elemzéseket készíteni. Meghívásokat is kaptunk kutatóintézeti értekezletekre, hogy a fent említett témáról beszéljünk. El kell mondanunk, hogy cikkünkre többféle reagálás érkezett. Kaptunk pozitív megerősítő e-maileket, amelyekben megköszönték, hogy rendezett formában közöltük az MTA IX. Osztályában a tudományos bizottságok folyóiratrangsoraival kapcsolatos adatokat. Ugyanakkor megfogalmazódtak felénk kritikus gondolatok is, érvelésünkkel, közelítésmódunkkal szemben. Elsősorban abban a vonatkozásban, hogy magát a folyóirat-publikációt, különösen a nemzetközi listák jelentőségét állítottuk a középpontba.

Ezekből a diskurzusokból az szűrhető le számunkra, hogy a tudományos életünkben nem használjuk a publikációs teljesítmény értékelésével kapcsolatos érvelésekben kellő súllyal a rendelkezésre álló adatokat. Gyakran egyéni kutatói narratívák, személyes tapasztalatok vagy eltérő tudományterületi sovinizmusok határozzák meg az álláspontokat, és leginkább a rendelkezésre álló adatbázisokból kinyerhető információk hiányoznak, illetve a tények ezekkel való összevetése. Éppen ezért több szálon is folytattuk adatelemző munkánkat, amelynek jelen tanulmányban egy eddig senki által el nem végzett részét mutatjuk be, nevezetesen azt, hogyan strukturálható az MTA IX. Osztályához (Gazdasági és Jogi Osztály, GJO) tartozó tudományos közösség publikációs teljesítménye. Lényegében azt a kérdést tettük fel, hogy a Magyar Tudományos Művek Tárában (MTMT) rögzített publikációk szerkezete milyen csoportokra bontja a GJO köztestületi tagjait. Ennek ismeretében ugyanis mélyebb ismereteket kaphatunk arról, hogy milyen

tudományos teljesítményre épülnek azok a álláspontok, amelyekre a magyar társadalomtudomány meghatározó kutatói érveléseiket építik.

Két fontos kiindulásunkat ezért rögzítenünk kell, először is azt, hogy az MTMT-t vettük alapul. Lényegében azért, mert az összes kritikájával együtt itt található a tudományos élet meghatározó adatbázisa. Habilitációs eljárások, vezetői kinevezések, MTA-doktori habitusvizsgálatok kimenete múlik az MTMT feltöltöttségének minőségén (Makara–Seres, 2013). Másodsor, azért választottuk a köztestületi tagságot, mert ez a kör akkor jogosult a köztestületi felvételre, ha tudományos fokozattal rendelkezik. Úgy véljük, hogy a GJO-ban jegyzett köztestületi tagok – akik között akadémikusok, MTA-doktorok, kandidátusok és PhD-fokozattal rendelkezők egyaránt vannak – igen jól reprezentálják a magyar társadalomtudomány diverzitását, és teljesítményükből széles körben általánosítható megállapításokat tehetünk az itt elért publikációs teljesítménnyel kapcsolatban.

ELMÉLETI HÁTTÉR: AZ MTA KÖZTESTÜLETEINEK JELENTŐSÉGE

Kutatásunk kiindulópontja az, hogy akiktől a tudományos publikációk derékhatárt elvárhatjuk – azaz, hogy láthatóak hazai és nemzetközi adatbázisokban található lektorált folyóiratokban, könyvekben, monográfiákban és konferencia kiadványokban (Csaba et al., 2014) –, ők az MTA köztestületi tagjai. A köztestületi tagság ugyanis elérhető minden olyan, tudományos fokozattal rendelkező magyar és határainkon túl élő, a magyar tudományosságot külföldön képviselő személy számára, aki írásban felvételét kéri a köztestületbe, vállalja a köztestületi tagsággal járó feladatokat, nyilatkozik arról, hogy a törvényben meghatározott előfeltételeknek eleget tesz. A tagság regisztrációval lép életbe. Jelenleg nincs valódi szűrés, a kandidátusi, illetve a PhD/DLA-fokozat önmagában is feljogosít bárkit a belépésre (Tolnai et al., 2009). Érdeemes röviden tisztáznunk azt a szabályrendszert, amely alapján az MTA köztestületei létrejöttek.

A mai Magyarországon megszerezhető egyetlen tudományos fokozat (doktori fokozat) a *PhD* (Doctor of Philosophy) és az ennek megfelelő művészeti *DLA* (Doctor of Liberal Arts), ugyanakkor a korábban megszerzett, a Magyar Tudományos Akadémia (MTA) által adományozott a *tudomány(ok) kandidátusa* és a *tudomány(ok) doktora* fokozatokat a magyar jog továbbra is elismeri tudományos fokozatokként. Doktori címnek minősül az MTA által adományozott, az *MTA doktora* cím is, amit a köznyelv „nagydoktoriként” emleget; ennek régi megfelelője a tudományok doktora fokozat (DSc). Ezt a címet csak PhD-fokozattal rendelkező személy nyerheti el. Az MTA rendes és levelező tagja csak az MTA doktora címmel rendelkező személy lehet (Kenesei, 2013); levelező taggá az MTA doktora címmel rendelkező, tudományágában kimagasló eredményeket elért tudós választható; a rendes tagság feltétele pedig a levelező tagság elnyerését kö-

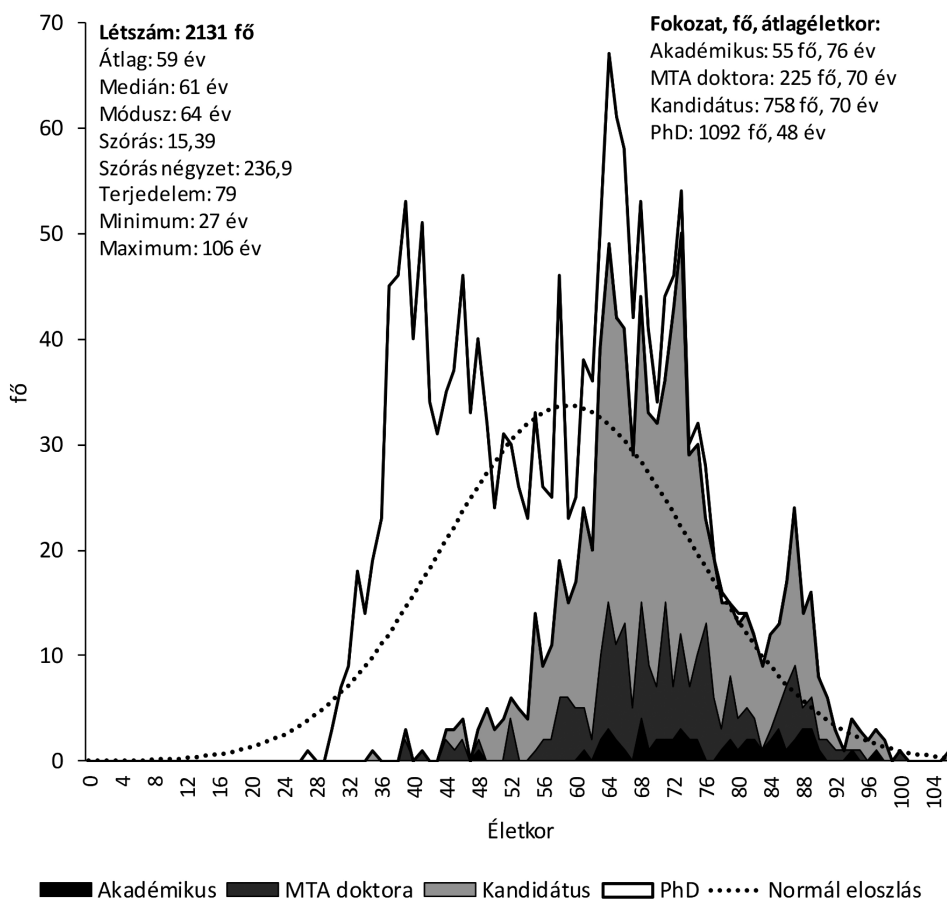
vetően elért jelentős tudományos eredmény. A külföldi magyar tudósok köréből külső taggá választható az a nem magyar állampolgárságú, de magát magyarnak valló tudós, aki tudományágában jelentős eredményeket ért el, és szoros kapcsolatokat ápol a hazai tudományos közélettel. A magyar kötődéssel nem rendelkező, de szaktudományát világszínvonalon művelő tudós tiszteleti taggá választható. A 1994. évi XL. törvény szerint az Akadémia közfeladatai között szerepel a tudományos osztályok kialakítása, amelyek a tudományos szakmai autonómia alapegységei, és amely az Alapszabályban meghatározott módon egyéb testületeket (tudományos bizottságokat, területi bizottságokat stb.) hoz létre. A tudományos osztály az Akadémiának egy tudományág vagy egymáshoz közel álló több tudományág képviselőit magában foglaló egysége. A tudományos osztályok számát és elnevezésüket az Alapszabály rögzíti. Név szerint a következő tudományos osztályok vannak az Akadémián (Alapszabály és az Ügyrend, 2015): Nyelv- és Irodalomtudományok, Filozófiai és Történettudományok, Matematikai Tudományok, Agrártudományok, Orvosi Tudományok, Műszaki Tudományok, Kémiai Tudományok, Biológiai Tudományok, Gazdaság- és Jogtudományok, Földtudományok és a Fizikai Tudományok Osztálya. Az Akadémia köztestületének tagjai az akadémikusok és nem akadémikus személyek. Az akadémikusok körét *rendes* és *levelező* (összegezve hazai), valamint *külső és tiszteleti* tagok alkotják. Az akadémikusokat a hazai tagok választják az Akadémia tagjai közé. Minden akadémikus az Akadémia valamelyik osztályába tartozik. A hetvenévesnél fiatalabb rendes és levelező akadémikusok száma nem haladhatja meg a 200 főt, a hazai akadémikusok teljes száma pedig a 365 főt.

Magyarországon az élő köztestületi tagok száma 15 707 fő volt 2017 júliusában. A köztestületi tagság közel 95%-át a nem akadémikus köztestületi tagok teszik ki. A legnagyobb taglétszámmal a GJO (2131 fő), a legkisebbel a III. Matematikai Tudományok Osztálya rendelkezik (732 fő). A MTA rendes tagjainak száma 293 fő, a levelező tagok száma 56 fő, a külső tagok száma 196 fő, a tiszteleti tagok száma pedig 210 fő volt 2017-ben. Az Akadémikusok legnagyobb aránnyal – összes tag 11%-a, 81 fő – a III. Matematikai Tudományok Osztályában, a legkisebb aránnyal a GJO-ban – 2,5%, 55 fő – képviselik az adott köztestületet. A köztestületi tagok 7%-a tudományok doktora (1126 fő), 29%-a tudományok kandidátusa (4612 fő) címmel bír. Az MTA IV. Agrártudományok Osztályának alig 4%-a (77 fő) és a GJO köztestületi tagságának 5%-a (99 fő) a tudományok doktora cím birtokosa. Kandidátusok esetén épp ellentétes az arány, azaz a legnagyobb arányban az MTA IV. Agrártudományok Osztály 36%-kal (643 fő), a GJO 35%-kal (757 fő) van jelen a köztestületben. A köztestületi tagok közel fele (7741 fő) PhD-fokozattal rendelkezik. A vizsgált tizenegy osztály közül a legtöbb PhD-fokozattal rendelkező köztestületi tag a GJO-nál van (1092 fő).

KUTATÁSI EREDMÉNYEK

Tudományos fokozat és demográfiai összetétel

A magyar társadalomtudomány a GJO bizottságaiban koncentrálnak (természetesen nem kizárólagos jelleggel), ahol is az adott osztály köztestületi tagjainak száma 2017 júniusában 2131 fő volt; az MTA tagok 55 fővel, MTA-doktorok és tudomány doktorok (továbbiakban MTA-doktorok) 225 fővel, kandidátusok 758 fővel és PhD-fokozattal rendelkezők 1092 fővel vannak képviselve. Az MTA köztestületi tagokra nem jellemző, hogy nyilvánossá tennék születési

1. ábra. A GJO köztestületi tagjainak kor és tudományos fokozat szerinti megoszlása (Saját szerkesztés a Magyar Tudományos Akadémia és az Országos Doktori Tanács nyílt elérésű adatai alapján)

dátumukat, a születési adatokat 1872 fő esetében az MTA köztestületi tagokról szóló oldalain, az Országos Doktori Tanács adatbázisában és szakirodalmi forrásban (Tolnai, 2009) találtuk meg. Ha a köztestületi tagokat tudományos fokozatonként vizsgáljuk, megállapítható, hogy az akadémikusoknak 76, az MTA-doktoroknak 70, a kandidátusoknak 70 és a PhD-fokozatosoknak 48 év volt az átlagéletkoruk 2017-ben.

A GJO-s köztestületi tagok életkorának vizsgálatáról elmondható, hogy bimodális (két modusszal rendelkező) eloszlás jellemzi, azaz a populációt valójában két elkülönülő sokaság alkotja. Az ábrán is jól látszik a tudományos élet korbeli eloszlásának „kétpúpú” problémája, azaz a jelenleg ötven és hatvan év közötti generáció viszonylag alacsony száma. Az ötven év alatti tagok utánpótlása viszont ígéretes, bár a hosszú farkok ezen a részen nagyon gyorsan elkeskenyednek, ami jelzi, hogy alacsony a tagság, különösen a harmincöt évesnél fiatalabbak körében.

Tudományos bizottságok és a demográfiai összetételek

A GJO köztestületi tagjai tíz különböző bizottságba szerveződtek, ezek közül négyben kiemelkedően magas a létszám; az Állam- és Jogtudományi Bizottság (ÁJT, 414 fő), a Gazdálkodástudományi Bizottság (GAZD, 361 fő), a Közgazdaság-tudományi Bizottság (KÖZG, 361 fő), illetve a Hadtudományi Bizottság (HAD, 326 fő) esetében. Jelentős létszámmal bír még a Szociológiai Tudományos Bizottsága (SZOC, 185 fő), a Regionális Tudományok Bizottsága (REG, 132 fő) és a Politikatudományi Bizottság (POL, 103 fő). A skála másik végén a kisebbek száz fő alatti tagsággal jelennek meg, ezek a Statisztikai és Jövőkutatási Tudományos Bizottság (SJK, 87 fő), a Nemzetközi és Fejlesztéstanulmányok Tudományos Bizottság (NFT, 74 fő), és az Emberi Erőforrások Gazdaságtana Tudományos Bizottság (EEGT, 48 fő). Azt is megállapíthatjuk, hogy tizenkét köztestületi tag (mindegyik akadémikus) kettő, illetve több bizottságnak is a tagja volt 2017-ben.

Az akadémikusok az ÁJT-ben vannak a legnagyobb számban (12 fő) és arányban (2,7% az adott osztályon belül). Őket követi a KÖZG (7 fő, 1,1%), az REG (3 fő, 1,5%), a HAD (2 fő, 0,3%) és a SZOC (1 fő, 5%) bizottság. Az MTA-doktorok legnagyobb arányban a SZOC (20%), NFT (15%) és a POL (15%) bizottságoknál figyelhetők meg; és a HAD (8%), az EEGT (10%), valamint az REG (10%) bizottságoknál a legalacsonyabb ez az arány. A KÖZG bizottságban vannak a legnagyobb arányban kandidátusok, ebben a bizottságban majdnem kétszer több a létszámuk, mint a PhD-fokozattal rendelkező tagoké, ezzel szemben a kandidátusok aránya az REG (12%) és a GAZD (30%) bizottságoknál a legkisebb, ők viszont a legtöbb PhD-fokozattal rendelkeznek (REG 101 fő, 76%, GAZD 233 fő, 65%).

Magas átlagos életkorokat találtunk minden bizottságban az akadémikusoknál, az MTA-doktoroknál és a kandidátusoknál. Kivételnek tekinthető az aka-

démikusoknál az REG esetén az 56 év, az MTA-doktoroknál az EEGT-nél a 64 év, valamint a kandidátusoknál az REG-nél a 62 év. A PhD-fokozattal bírók átlagéletkora 48 év, aminél négy évvel alacsonyabb átlagot számoltunk az NFT és POL bizottságoknál, valamint kilenc évvel magasabbat a HAD bizottságnál. A köztestületi mintánk életkor, tudományos fokozat és bizottsági összetételének adataiból önmagában is érdekes összefüggéseket lehetne még megállapítani, de kutatásunk céljához igazodva továbbléptünk az MTMT-ben szereplő publikációs adatok elemzésére.

Tudományos teljesítmény

A GJO-s köztestületi tagok tudományos közleményeinek száma közel 147 ezer db volt 2017 elején. Ebből 44 ezer tudományos folyóirat-cikk, 16 ezer könyv, 32 ezer könyvrészlet, 17 ezer konferenciaközlemény és 38 ezer további tudományos mű. A nem tudományos művek közül a felsőoktatási tankönyvek száma közel 6 ezer, a további oktatási művek száma 3,8 ezer a vizsgált köztestületi tagok esetében. További érdekesség, hogy az összes közleményre 287 ezer független és 309 ezer összes hivatkozás van feltüntetve az MTMT-ben.

Az akadémikusok átlagosan 97, az MTA-doktorok 62, a kandidátusok 29 és a PhD-fokozattal rendelkezők 21 tudományos cikket írtak az MTMT szerint teljes pályafutásuk alatt. A PhD-fokozatosok 7 db könyvet jelentettek meg, miközben a kandidátusok közel kétszer (12 db/fő), az MTA-doktorok három és félszer (25 db/fő) és az akadémikusok négyszer (33 db/fő) annyit adtak ki. Könyvrészlet tekintetében az akadémikusok 58 darabot jelentettek meg, az MTA-doktorok ennek a háromnegyedével (44 db/fő), a kandidátusok a harmadával (21 db/fő), a PhD-fokozattal bírók a negyedével (15 db/fő) rendelkeznek az MTMT szerint. Konferenciaközlemények megjelenítése az akadémikusok körében a leggyakoribb, a teljes munkásságuk alatt átlagosan 16 konferenciaközleményt tesznek közzé. A legkisebb érték e tekintetben a PhD-fokozattal rendelkezőknél volt (11 db/fő). A tudományos közlemények száma – amely magába foglalja a tudományos folyóiratcikket, könyveket, könyvrészleteket és konferenciaközleményeket – a PhD-fokozattal rendelkezőknél meghaladja az 53-at, a kandidátusi fokozattal rendelkezőknél a 73-at, az MTA-doktoroknál a 142 és az akadémikusoknál a 204 darabot. Ha bizottságonként vizsgálódunk, megállapítható, hogy a legtöbb tudományos folyóiratcikket az NFT (45 db/fő), a legkevesebbet a GAZD (21 db/fő) bizottsági tagok írták. Ezen belül a nemzetközi folyóiratok terén is az NFT vezeti a sort 7 db/fővel, amit a HAD zár 1 db/fővel a köztestületi tagok körében. A legtöbb hazai kiadású magyar nyelvű folyóirat-publikációt ugyancsak az NFT (34 db/fő), a legkevesebbet a GAZD (13 db/fő) tagok adják ki. A legtöbb könyvet az NFT (16 db/fő), könyvrészletet a POL és ÁJT (32–32 db/fő) és konferenciaközleményt toronymagasan a GAZD (23 db/fő) bizottság köztestületi tagjai jelente-

tik meg. A konferenciaközlemények esetén a SZOC (4 db/fő), a könyvrészleteknél a HAD (7 db/fő), a könyvek esetében ugyancsak a HAD (6 db/fő) zárja a sort.

Az MTMT-ből kinyert adatokból megállapítható, hogy a köztestületi tagok eltérően viselkednek. Ennek vizsgálatához az eredeti 2131 fős GJO-mintát szűkítünk kellett olyan problémák miatt, amelyek véleményünk szerint önmagukban is tanulságosak.

Az első lényeges mintaszűkítést (I. szint) az a tény indokolta, hogy a 2131 – lényegében minimum PhD-val rendelkező – köztestületi tagból 613 főnek hiányos MTMT-je van, azaz

- nincs azonosítója a rendszerhez, vagy
- nincs „összesítő táblázata”, végül
- nincs presztízshoz kapcsolódó „az alábbi lista adatai” összesítő táblázata.

A 613 fő közül 19 akadémikus, 45 MTA-doktor, 412 kandidátus és 137 PhD-fokozattal bíró személy. Az akadémikusok közül az összes tiszteleti (11 fő), valamint a külső tagok fele és a rendes tagok 4%-nak tudományos teljesítménye nem értékelhető az MTMT alapján.

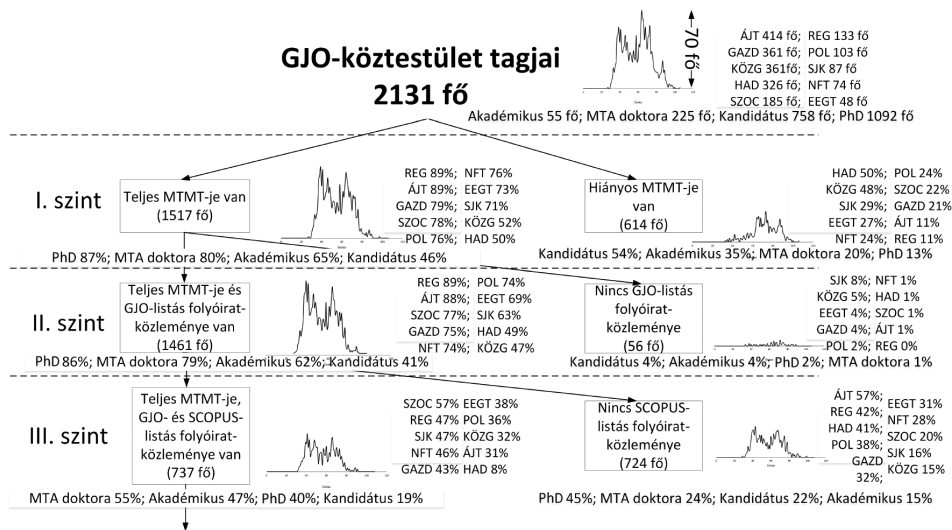
A hiányos adatokkal rendelkező köztestületi tagok átlagéletkora tizenhárom évvel (72 év) haladja meg az összes GJO-s köztestületi tag átlagát.

Bizottságonként vizsgálva megállapítható, hogy a HAD-tagok felének, a KÖZG-tagok közel felének, a SJK-tagok közel harmadának, az EEGT-tagok több mint negyedének nem teljes az MTMT-adatlapja.

Az így megmaradó 1517 GJO-s köztestületi tagot is tovább kellett szűrnünk (II. szint), mert 56 fő nem rendelkezik megjelent GJO-listás (A, B, C, D kategóriájú) folyóirat-közleménnyel. Ezek közül 2 fő akadémikus, 3 MTA-doktor, 32 kandidátus és 19 fő PhD-fokozattal rendelkező. A GJO-listás folyóirat-közleménnyel nem rendelkezők átlagéletkora 65 év, ami hat évvel magasabb, mint az összes GJO-s köztestületi tagé. Az 56 fő közül a legnagyobb arányban az SJK-nél 7 fő, a KÖZG esetében 18 fő, az EEGT-nél 2 fő és a GAZD bizottságoknál 14 fő nem írt teljes munkássága alatt GJO-listás folyóiratba (2. ábra).

Az így megmaradó 1461 fő az, akiket a tudományos publikációk vonatkozásában elemezhetőnek tartunk, hiszen a tudományos cikkek több mint 99%-át (44 ezer darab) ők adják. Ez az akadémikusok 62%-a (34 fő), az MTA-doktorok 79%-a (177 fő), kandidátusok 41%-a (314 fő) és a PhD-fokozatosok 86%-a (936 fő). Átlagéletkoruk 54 év (5 évvel alacsonyabb az összes GJO-taghoz képest).

Az 1461 fő közül az REG (119 fő) és az ÁJT (365 fő) tagok 89 és 88%-a, a SZOC (143 fő), a GAZD (271 fő), a NFT (55 fő) és EEGT (33 fő) 77%, 75%, 74% és 74% rendelkezik teljes MTMT-vel és legalább egy GJO-listás folyóiratcikkkel. Ezzel szemben a KÖZG (47%, 159 fő) és az HAD (49%, 159 fő) tagjai kevesebb mint a felének, az SJK tagok kevesebb mint a kétharmadának (63%, 55 fő) az adatai elemezhetőek.

2. ábra. A GJO köztestületi tagjainak tudományos teljesítménye bizottságonként és fokozatonként

(Saját szerkesztés a Magyar Tudományos Akadémia, a *Magyar Tudományos Művek Tára* és a *Scopus* nyílt elérésű adatai alapján)

Az MTMT adatai alapján további fontos megállapítás, hogy a folyóirat-publikációval rendelkező köztestületi tagok a GJO-ban kb. azonos arányban oszlanak két nagy táborba (III. szint):

- az első az a 724 fő, akinek nincs a *Scopus* nemzetközi adatbázisban jegyzett folyóirat-publikációja, illetve
- a második az a 737 fő, akik rendelkeznek legalább egy nemzetközileg is jegyzett szakfolyóiratban megjelentetett tanulmánnyal. Ebből a csoportból egyébként 230 fő (31%) egy ilyen tétellel rendelkezik, ami természetesen felveti a rendszeres publikálás dilemmáját az előző bekezdéshez hasonlóan.

A 724 fő között 8 akadémikus, 53 MTA-doktor, 169 kandidátus és 494 PhD-fokozattal rendelkező köztestületi tag van. 236 fő az ÁJT, 134 a HAD, 116 a GAZD, 56 az REG, 55 a KÖZG, 39 a POL, 37 a SZOC, 15 az EEGT és 14 fő az SJK bizottságaiból kerül ki. Átlagéletkoruk 55 év, ami éppen eggyel több, mint akik írtak *Scopus*-folyóiratcikket vagy -cikkeket. Ezeknek az oktatóknak ugyan nincs *Scopus* által jegyzett nemzetközi cikkük, de nemzetközi szakfolyóiratban publikálnak. Az MTMT összefoglaló táblázata alapján nemzetközi folyóiratcikkük 1065 darab, hazai kiadású szakfolyóiratban megjelent, idegen nyelven írt közleményük pedig 1274 darab volt.

A *Scopus* által jegyzett folyóiratba írók 4%-a (26 fő) akadémikus, 17%-a (124 fő) MTA-doktor, 20%-a (145 fő) kandidátus és 60%-a (442 fő) PhD-fokozattal rendelkező köztestületi tag. Száznál nagyobb létszámban a GAZD (155 fő), az ÁJT (129 fő), a KÖZG (114 fő) és a SZOC (106 fő) bizottsági tagok találhatóak itt. Kisebb létszámmal jelen vannak még az REG (63 fő), az SJK (41 fő), a POL (37 fő), az NFT (34 fő), a HAD (25 fő) és az EEGT (18 fő) bizottságok tagjai is. Tudományos közleményeik száma 68 ezer volt, amelyből 28 ezer tudományos folyóiratcikk, 10 ezer könyv, 20 ezer könyvrészlet és 10 ezer konferenciaközlemény az MTMT szerint.

Egyszerű khi-négyzet-próbával igazolható, hogy a *Scopus* által indexált folyóiratba írók és nem írók csoportja, valamint a köztestületi tagok tudományos fokozata között kapcsolat mutatható ki. Az akadémikusok 76%-a és az MTA-doktorok 70%-a írt, a kandidátusok és a PhD-fokozatosok 54, illetve 53%-a nem írt nemzetközileg jegyzett folyóirat-közleményt.

1. táblázat. A *Scopus* által is jegyzett és nem jegyzett hazai és nemzetközi folyóiratokba írók száma és aránya fokozatonként

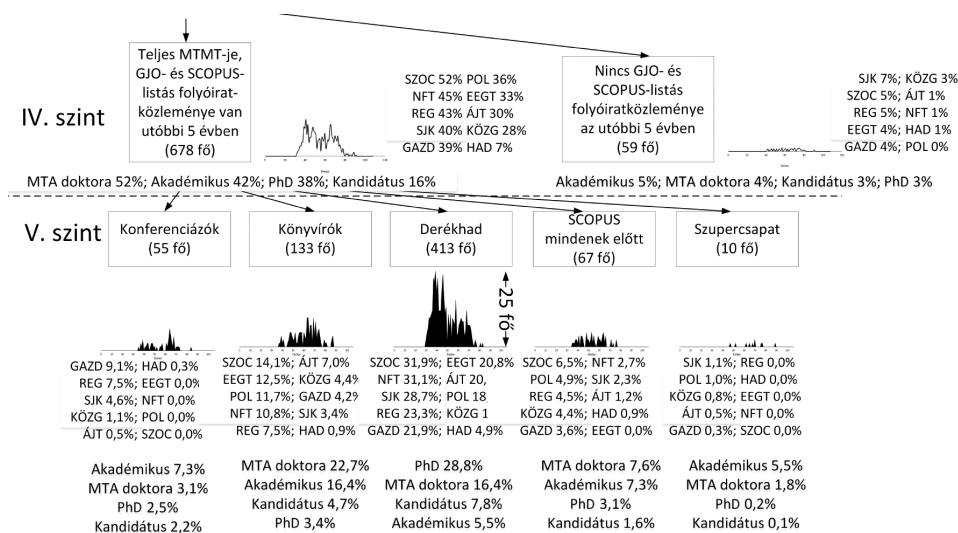
	<i>Scopus</i> által nem jegyzett hazai és nemzetközi folyóiratba írók száma és aránya		<i>Scopus</i> által is jegyzett hazai és nemzetközi folyóiratba írók száma és aránya		Összesen
	fő	százalék	fő	százalék	
Akadémikus	8	24	53	76	34
MTA-doktor	53	3	124	70	177
Kandidátus	169	54	145	46	314
PhD	494	53	441	47	935
Összesen	724		736		1460

(Saját szerkesztés a Magyar Tudományos Akadémia és a *Magyar Tudományos Művek Tára* nyílt elérésű adatai alapján)

Hasonló módon állíthatjuk, hogy a *Scopus*ba írók és nem írók csoportja, valamint a köztestületi tagok bizottságai között szignifikáns kapcsolat van. Tételezen láthatóak azok a bizottságok, ahol nagyobb arányban vannak azok a köztestületi tagok, akik nemzetközileg jegyzett folyóiratba is írnak: az SJK-tagok 75%-a (teljes létszám 47%-a), a SZOC 74%-a (57%-a), a KÖZG 67%-a (32%-a), az NFT 62%-a (46%-a), a GAZD 57%-a (43%-a), az EEGT 55%-a (38%-a) és az REG 53%-a (47%-a). A többi bizottság 50%-nál alacsonyabb szintet mutat: POL 49% (teljes létszám 36%-a), ÁJT 35% (31%-a) és a HAD 16% (8%-a).

A minősített folyóiratba író köztestületi tagokat további szűkítés alá vetettük. Megnéztük, hogy az utóbbi öt évben kik írtak folyóirat-közleményt (IV. szint). Az

MTMT alapján kimutattuk, hogy 59 fő nem írt közleményt *Scopusos*, GJO-listás vagy nem rangsorolt folyóiratba. Az 59 főből 3 akadémikus (az ÁJT bizottság tagja), 8 MTA-doktor (3-3 fő a KÖZG és SZOC, 2 az SJK bizottságból), 20 kandidátus (5 GAZD, 4 KÖZG, 3 SZOC és 2-2 fő a HAD, valamint az SJK tagjai) és 28 PhD-fokozattal (9 GAZD, 5-5 KÖZG és REG, 3-3 ÁJT és SZOC, 2 SJK és 1 fő EEGT) rendelkező köztestületi tag.

3. ábra. GJO- és Scopus-listás folyóirat-közleménnyel rendelkező tagok tudományos teljesítménye bizottságonként és fokozatonként

(Saját szerkesztés a Magyar Tudományos Akadémia, a *Magyar Tudományos Művek Tára* és a *Scopus* nyílt elérésű adatai alapján)

A teljes MTMT-vel rendelkező, utóbbi öt évben publikáló, minőségi nemzetközi cikkel rendelkező köztestületi tagok aránya 32% (678 fő) a teljes tagsághoz viszonyítva. Az összes GJO-akadémikus 42%-a, MTA-doktor 52%-a, a kandidátusok 16%-a és a PhD-fokozatosok 38%-a került ebbe a csoportba. 141 fő GAZD (teljes GAZD-létszám 39%-a), 123 fő ÁJT (30%), 102 fő KÖZG (28%), 97 fő SZOC (52%), 57 fő REG (43%), 37 fő POL (36%), 35 fő SJK (40%), 23 fő HAD (7%) és 16 fő EEGT (33%) bizottsági köztestületi tag.

Az SPSS kétlépéses klaszterelemzési módszer segítségével ezt a csoportot további öt alcsoportra bontottuk (V. szint), és jellemző publikációs tevékenységük szerint a következőképp neveztük el őket: *konferenciázók*, akik 55-en vannak (1), *könyvírók*, akikhez 133 fő tartozik (2), *derékhad*, akik 414-en vannak (3), *Scopus mindenek előtt*, ahol 67 főt számolhatunk (4) és végül a *szupercsapat*, amelyhez 10 fő tartozik.

Átlagéletkor szempontjából a legidősebbek a *szupercsapat* (68 év), a *könyvírók* (62 év), majd a *konferenciázók* (56 év) és a *Scopus mindenek előtt* (53 év), a legfiatalabbak pedig a *derékhad* (49 év) tagjai.

A *konferenciázók* közel kétharmada (33 fő) GAZD, a *könyvírók* negyede (29 fő) ÁJT, a *derékhad* 21%-a és 19%-a ÁJT (85 fő), illetve GAZD (79 fő), a *Scopus mindenek előtt* negyede (16 fő) KÖZG és a *szupercsapat* alcsoport tagjainak harmada (3 fő) KÖZG köztisztviselési bizottsági tagsággal rendelkezik. A *konferenciázók* között nincs EEGT, NFT és POL, a *Scopus mindenek előtt* alcsoportban nem találunk EEGT-, a *szupercsapatban* pedig EEGT- és HAD-tagot. A vizsgált 678 fő bizottsági megoszlása alapján a leggyakrabban a GAZD (22%), az ÁJT (19%) és a SZOC (15%), a legritkábban pedig az NFT (5%), a HAD (4%) és az EEGT (2%) tagjai szerepelnek.

Ha a teljes bizottsági létszámhoz viszonyítjuk az adatokat, akkor a SZOC a *könyvíróknál* (14%), a *derékhadnál* (32%) és a *Scopus mindenek előtt* (7%) alcsoportnál az első; a GAZD (9%) a *konferenciázóknál* és SJK (1%) pedig a *szupercsapatnál* szerepel a legnagyobb arányban (3. ábra).

A *konferenciázók* közel fele (27 fő) PhD-fokozatos, közel harmada (17 fő) kandidátus, 13%-a (7 fő) MTA-doktor és 7%-a (4 fő) akadémikus. Tudományos teljesítményükről elmondható, hogy átlagos tudományos közleményeik száma 167 db/fő, ezzel a másodikak a többi alcsoporthoz viszonyítva. Erre az alcsoportra jellemző, hogy a legjelentősebb az egy főre jutó konferenciaközlemények száma (65 db/fő), ahol 34 db/fő az idegen nyelvű és 31 db/fő a magyar nyelvű publikáció az MTMT szerint.

A *könyvírók* több mint negyede (37, illetve 36 fő) kandidátus, valamint PhD-fokozattal rendelkezik, 38%-a (51 fő) MTA-doktor és 7%-a (9 fő) akadémikus. Szívesen írnak tudományos folyóiratcikket (61 db/fő), könyveket (29 db/fő) és könyvrészleteket (49 db/fő), de alig adnak ki konferenciaközleményt (12 db/fő). *Scopus* által jegyzett folyóiratcikket nem igazán írnak (4 db/fő), hasonlóan a *konferenciázókhoz* (4 db/fő) és a *derékhadhoz* (3 db/fő), de a GJO-listás folyóiratokban megjelent közlemények számában a másodikak (34 db/fő) a *szupercsapat* után.

A *derékhad* tagjainak háromnegyede PhD-fokozattal rendelkezik, hetede kandidátus, 9%-a MTA-doktor és 1%-a akadémikus. Ők azok, akik az alcsoportok közül a legkevesebb tudományos folyóiratcikket (25 db/fő), könyvet (7 db/fő), könyvrészletet (18 db/fő) és konferenciaközleményt (8 db/fő) írnak. Hasonlóan alacsony értékeket találunk a *Scopus* (3 db/fő) és a GJO (17 db/fő) által jegyzett publikációk területén.

A *Scopus mindenek előtt* csoport tagjainak több mint fele PhD-fokozattal, több mint negyede MTA-doktorival bír, közülük 18% kandidátus és 6% akadémikus az adatok alapján. Kevesebb tudományos folyóiratcikket írnak (51 db/fő), mint a *könyvírók*, de gyakran találkozhatunk írásaikkal nemzetközi szakfolyóiratokban (21 db/fő). A folyóirat-közlemények tekintetében nagyon magas számban (17 db/fő) és a vizsgált alcsoportok tekintetében a legmagasabb arányban találhatunk (38%) *Scopus*-közleményeket.

A *szupercsapat* tagjai között 3 fő akadémikust, 4 MTA-doktort, 1 kandidátust és 2 PhD-fokozatost találhatunk. Az általuk írt tudományos közlemények száma (223 db/fő) 3,5-szerese a *könyvírók*, 4,5 szerese *Scopus mindenk előtt* és kilenceszerese a *derékhad* alcsoport teljesítményének. Hasonlóan magas arány mutatható ki a könyvek, a könyvrészletek esetén is. Konferenciaközlemények tekintetében (22 db/fő) harmadannyi a kibocsátásuk, mint a *konferenciázóké*. Felsőoktatási tankönyvet (5 db/fő) nem nagyon adnak ki, de ismeretterjesztő művet igen (22 db/fő), ami hatszor, illetve tízszer több a többi alcsoport teljesítményéhez képest. A *Scopus* által magasan jegyzett – legjobb 10% – D1-es publikációk száma eléri a 9 db/fő átlagot. GJO-listás publikációk esetén is elmondható, hogy mind az A, B, C és D kategóriában átlagosan a legtöbbet publikálnak.

ÖSSZEFOGLALÁS

Cikkünkben azt kívántuk megmutatni, hogyan strukturálható a hazai társadalomtudomány teljesítményét meghatározó MTA köztestületi tagok publikációs teljesítménye. Az MTMT 2017. év eleji feltöltöttsége szerint a köztestületi tagok kevesebb mint harmada publikált rendszeresen MTA-listás folyóiratokban az elmúlt öt évben. Továbbá megállapíthatjuk, hogy a GJO bizottságai és tudományos fokozattal rendelkezői és generációi között jelentős eltérés van az MTMT-ből gyűjtött adatok szerinti láthatóságuk vonatkozásában.

A GJO köztestület tagjainak 29%-a nem rendelkezik értékelhető MTMT-teljesítménnyel, és az átlagéletkorból arra a következtetésre jutottunk, hogy ebbe a csoportban főleg a korábban csatlakozott tagok szerepelnek. Az értékelhetőek közül az akadémikusok és az MTA-doktorok feléről, a kandidátusok ötödéről és a PhD-fokozattal rendelkezők harmadáról mondható el, hogy nemzetközileg jegyzett folyóiratokban is publikáltak. Láthatóvá vált számunkra, hogy a köztestületi tagok publikációs stratégiája fokozattól és bizottságtól függően nagyban eltérő. Vannak, akik inkább konferenciaközleményeket adnak ki, míg mások könyveket írnak, vannak olyanok is, akik csak nemzetközi listás folyóiratokba írnak, többen minden formában próbálkoznak, csekély azok létszáma, akik kimagasló teljesítményt nyújtanak minden általunk vizsgált megjelenési formában. Bizottságonként jól beazonosítható, hogy a Gazdálkodástudományi-, a Közgazdaság-tudományi és Szociológiai Tudományos Bizottság tagjainak egy része jellemzően nemzetközi listás folyóiratokba, az Állam- és Jogtudományi, a Nemzetközi- és Fejlődéstanulmányok Tudományos és a Hadtudományi Bizottság tagjai GJO-listás magyar nyelvű folyóiratokba írnak leginkább, illetve könyveket publikálnak.

Véleményünk szerint az adatok alapvetően azt mutatják, hogy a tudományos láthatóság kihívásokkal küzd a GJO-ban működő köztestületi tagok MTMT-ben rögzített teljesítménye szerint. Adataink azt prezentálják számunkra, hogy a tár-

sadalomtudomány bizonyos területeinek nemzeti vonatkozását hangsúlyozó, és a nemzetközi folyóiratlistákat megkérdőjelező hitvitáival szemben a probléma alapvetően az, hogyan növelhető, illetve javítható a GJO-hoz köthető tudományos teljesítmény láthatósága és transzparenciája (Dunleavy, 2017). Ezzel kapcsolatban egyre inkább megkerülhetetlen az, hogyan használhatók ki a repozitóriumok, adatbázisok és más korszerű IKT-eszközök által biztosított – és a nemzetközi tudományt már drámaian átalakító – digitális transzformációs hatások.

KÖSZÖNETNYILVÁNÍTÁS

A folyóiratcikk a KÖFOP-2.1.2-VEKOP-15-2016-00001 azonosítósámú, „A jó kormányzást megalapozó közszolgálat-fejlesztés” elnevezésű kiemelt projekt keretében működtetett Digitális Kormányzás és Digitális Állam Ludovika Kiemelt Kutatóműhely keretében, a Nemzeti Közszolgálati Egyetem felkérésére készült.

IRODALOM

1994. évi XL. törvény a Magyar Tudományos Akadémiáról, <https://net.jogtar.hu/jogszabaly?docid=99400040.TV>
- A Magyar Tudományos Akadémiáról szóló 1994. évi XL. törvény, a Magyar Tudományos Akadémia Alapszabálya és Ügyrendje egységes szerkezetben, http://mta.hu/data/dokumentumok/hatteranyagok/akademiai_szabalyozasok/ALAPSZABALY_EGYSEGES_2015_03_31_januar1.pdf
- Csaba L. – Szentés T. – Zalai E. (2014): Tudományos-e a tudományos mérés? Megjegyzések a tudománymetria, az impaktfaktor és az MTMT használatához, *Magyar Tudomány*, 175, 4, 442–466. <http://www.matud.iif.hu/2014/04/12.htm>
- Dunleavy, P. (2017): *Poor Citation Practices Are Continuing to Harm the Humanities and Social Sciences*. LSE Impact Blog <http://blogs.lse.ac.uk/impactofsocialsciences/2014/12/09/poor-citation-practices-humanities-and-social-sciences/>
- Kenesei I. (2013): A doktori minőségbiztosítás csapdái. *Élet és Irodalom*, LVII, 46, 2013. november 15. http://www.es.hu/kenesei_istvan;a_doktori_minosegbiztositas_csapdai;2013-11-14.html
- Makara B. G. – Seres J. (2013): A Magyar Tudományos Művek Tára (MTMT) és az MTMT2. *Tudományos és műszaki tájékoztatás*, 60, 4, <http://tmt.omikk.bme.hu/tmt/article/view/545/498>
- Sasvári P. – Nemeslaki A. (2017): Tudományos folyóiratok méltányos rangsorolása az MTA Gazdasági és Jogi Osztályában: Mit mutatnak az adatok? *Magyar Tudomány*, 178, 1, 80–91. <http://www.matud.iif.hu/2017/01/12.htm>
- Tolnai M. (2009): *Köztestületi tagok*. Budapest: Magyar Tudományos Akadémia
- Tolnai M. – Mosoniné Fried J. – Soós S. (2009): Fiatal kutatók az MTA köztestületében. *Magyar Tudomány*, 170, 3, 334–344. <http://www.matud.iif.hu/2009/09mar/09.htm#2>